

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

В.о. ректора Чернівецького
національного університету імені
Юрія Федьковича
Ірина ОСОВСЬКА

« 16 » _____ 2026 р.

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації кандидата політичних наук, доцента кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Пашкова Віктора Олександровича «Еволюція двосторонніх відносин України та США в умовах постбіполярного міжнародного порядку» за спеціальністю 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем і глобального розвитку, поданої на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук

ВИТЯГ З ПРОТОКОЛУ № 3

міжкафедрального семінару кафедр міжнародних відносин та суспільних комунікацій та політології та державного управління Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів та рекомендацію дисертації Пашкова Віктора Олександровича «Еволюція двосторонніх відносин України та США в умовах постбіполярного міжнародного порядку» за спеціальністю 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем і глобального розвитку, поданої на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук

ПРИСУТНІ:

Члени кафедр: завідувач кафедри міжнародних відносин та суспільних комунікацій, д. політ. н., доц. Макар В.Ю., професор кафедри міжнародних відносин та суспільних комунікацій, д. істор. н., проф. Макар Ю.І., декан факультету історії, політології та міжнародних відносин, к. істор. н., доц. Карпо В.Л., д. політ. н., проф. Ротар Н.Ю., д. політ. н., проф. Бурдяк В.І., д. політ. н., проф. Федуняк С.Г., д. істор. н., проф. Фісанов В.П., к. політ. н., доц. Осадца І.С., к. політ. н., доц. Стецюк А.В., к. політ. н., доц. Катеринчук П.М., к. політ. н., доц. Моцок В.І., к. філос. н., доц. Струтинський В.Є., к. політ. н., доц. Мельничук Л.Н., к. політ. н., доц. Макух-Федоркова І.І., к. істор. н., доц. Звоздецька О.Я., лаб. Сарафінчан Н.В.

Голова засідання – професор кафедри міжнародних відносин та суспільних комунікацій, д. істор. н., проф. Макар Ю.І.

Секретар засідання – асистент кафедри міжнародних відносин та суспільних комунікацій Мельничук Л.Н.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ:

1. Обговорення докторської дисертації кандидата політичних наук, доцента кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Пашкова Віктора Олександровича «Еволюція двосторонніх відносин України та США в умовах постбіполярного міжнародного порядку» за спеціальністю 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем і глобального розвитку, поданої на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук.

СЛУХАЛИ: про рекомендацію дисертації кандидата політичних наук, доцента кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Пашкова Віктора Олександровича «Еволюція двосторонніх відносин України та США в умовах постбіполярного міжнародного порядку» за спеціальністю 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем і глобального розвитку, поданої на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук.

ВИСТУПИЛИ:

Голова засідання, професор кафедри міжнародних відносин та суспільних комунікацій, д. істор. н., проф. Макар Ю. І.: Пропонується до обговорення дисертації кандидата політичних наук, доцента кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Пашкова Віктора Олександровича «Еволюція двосторонніх відносин України та США в умовах постбіполярного міжнародного порядку» за спеціальністю 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем і глобального розвитку, поданої на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук.

Тема дисертації Пашкова В.О. «Еволюція двосторонніх відносин України та США в умовах постбіполярного міжнародного порядку» була затверджена на засіданні Вченої Ради Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, протокол № 8 від 22.06.2026 р. Робота виконана на кафедрі міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Дисертація подається до розгляду на міжкафедральний семінар вперше.

Зазначу, що Пашков В.О. у 2016 р. у результаті публічного захисту в спеціалізованій вченій раді Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна дисертації «Модернізація вищої освіти: політичний аспект» здобув

науковий ступінь кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси. На підставі рішення Атестаційної колегії Міністерства освіти і науки України від 28.02.2017 року отримав диплом кандидата політичних наук ДК № 040943.

На підставі ознайомлення із текстом дисертації можу констатувати, що є усі формальні підстави для розгляду питання про її рекомендацію до захисту на спеціалізованій вченій раді за 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем і глобального розвитку.

Якщо немає заперечень, пропоную перейти безпосередньо до обговорення дисертації. Слово для викладу основних положень роботи надається Пашкову В.О.

Кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародного права НЮУ імені Ярослава Мудрого Пашков В. О.:

Вельмишановна пані головуєча, шановні члени кафедр, присутні!

Маю честь представити до Вашого розгляду дисертаційну роботу на тему: «Еволюція двосторонніх відносин України та США в умовах постбіполярного міжнародного порядку».

Актуальність дослідження українсько-американських відносин зумовлена, з одного боку, самим стратегічним значенням, яке ці відносини мають для безпеки та стабільності в Центрально-Східній Європі, а з іншого, – традиційним статусом США як головного партнера України у сфері безпеки. З моменту проголошення державної незалежності українська дипломатія та політичні еліти розглядають зміцнення відносин зі Сполученими Штатами Америки як дієвий засіб інтеграції країни до Європи та стримування геополітичних зазіхань Росії. Натомість американські політики та геостратегія вбачають в Україні важливого партнера у забезпеченні стабільності в ЦСЄ та стримуванні амбіцій РФ у регіоні. Результатом взаємної зацікавленості сторін у конструктивному співробітництві стало проголошення стратегічного партнерства між країнами.

Разом із тим, у двосторонніх відносинах України та США за три десятиліття сформувалася складна система асиметричних взаємозв'язків і багатоаспектної співпраці, а самі відносини країн носять стратегічний і взаємовигідний характер. Однак у сучасних умовах для визначення політичного змісту, характеристик і динаміки українсько-американських відносин лише формули стратегічного партнерства виявляється недостатньо, що створює попит на застосування нових дослідницьких концептів. Особливої актуальності вивчення специфіки відносин України та США набуло в контексті російсько-української війни, під час якої Сполучені Штати надали нашій країні безпрецедентну військову та економічну допомогу, а також сформували міжнародну коаліцію на підтримку України.

Метою дослідження є виявлення особливостей становлення, еволюції та перспектив двосторонніх відносин України та США, їхніх характеристик і тенденцій, внутрішніх закономірностей і міжнародного контексту в умовах трансформації постбіполярної системи міжнародних відносин.

Об'єкт дослідження – українсько-американські відносини. Предметом дослідження виступає процес становлення та розвитку двосторонніх відносин України та США в постбіполярний період.

Наукова новизна одержаних результатів. У процесі дослідження були здобуті результати, новизна яких конкретизується у таких положеннях:

Уперше:

- запропоновано та обґрунтовано концепцію патрон-клієнтелізму як аналітичну рамку для вивчення двосторонніх асиметричних відносин між країнами. Визначено, що міждержавний патрон-клієнтелізм є окремим видом асиметричних відносин, у рамках яких дві держави з різними можливостями та геополітичним статусом співпрацюють для вирішення спільних проблем і реалізації спільних інтересів.

- спираючись на патрон-клієнтелістську модель, системно розкрито та представлено динаміку розвитку українсько-американських відносин у 1991–2024 рр. як чергування періодів стратегічної дружби між країнами та її імітації та двома глибокими кризами у 2002–2004 рр. і 2012–2013 роках, а також як рух за висхідною траєкторією від моделі обмеженого до посиленого патронату. Спрямованість і політичний зміст двосторонніх відносин України та США в умовах постбіполярного порядку визначають три чинники: 1) дотримання Україною клієнтських зобов'язань щодо прозахідної орієнтації та стримування геополітичних амбіцій Росії; 2) стан російсько-американських відносин; та 3) прихильність української влади до демократії та економічних реформ.

- доведено, що головною детермінантою встановлення відносин патрон-клієнтелізму між Україною та США стало розширення НАТО на схід, що негативно вплинуло на безпекове становище української держави. Євроатлантичні прагнення сусідніх країн ЦСЄ і формування російсько-білоруського альянсу в 1995–1996 рр. створили для України потенційну загрозу перетворення на буферну державу та посилення тиску Росії. У цих умовах Київ зробив стратегічний вибір на користь зближення із Заходом, насамперед США, для зміцнення свого суверенітету. Україна погодилася виконувати сумнівну роль буфера між Європою та РФ в обмін на геополітичний патронат США у стримуванні Росії та інтеграції в західні політичні та економічні структури.

- визначено, що українські державні керівники прагнуть використовувати та шукають власні унікальні ресурси, щоб мати важелі впливу на позицію США та

частково збалансувати величезну асиметрію між країнами в міжнародному впливі та ресурсах. Від початку таким унікальним ресурсом стало стратегічне геополітичне розташування України. Анексія Криму та російська гібридна агресія на Донбасі надали Україні додатковий важіль впливу у вигляді статусу жертви агресії, який США як гарант ліберального міжнародного порядку не могли ігнорувати. Повномасштабне вторгнення РФ перетворило статус жертви на головний стратегічний ресурс вітчизняної дипломатії, що дозволило суттєво впливати на політику США, незважаючи на критичну залежність України від американської військової допомоги. Політична та технологічна динаміка російсько-української війни надали українській владі ще два унікальні ресурси, якими можна оперувати у взаємодії зі США: 1) рідкоземельні метали та стратегічні матеріали; та 2) передові військові технології, насамперед БПЛА.

У результаті дослідження ми дійшли до таких *висновків*.

Міждержавні патрон-клієнтарні відносини можна визначити як окремий вид асиметричних відносин, у рамках яких дві держави з різними можливостями та статусом співпрацюють для вирішення спільних проблем і реалізації спільних інтересів. У їхній основі лежить взаємовигідний обмін нерівних, але взаємно цінних ресурсів між партнерами. Для цих відносин між державами характерні взаємність, асиметричність влади, прихильність, рольова пов'язаність, розмитість зобов'язань, договірний характер, елементи залежності та слідування.

Клієнтелістські відносини між державами є інструментальною стратегією, яка відповідає геостратегічним і військовим інтересам обох країн-учасників, але в якій прихильність і взаємність відіграють ключову роль у їхньому зв'язуванні. Взаємна залежність між сторонами полягає в тому, що більш слабка держава відчуває потребу у заступництві з боку могутньої держави, а для останньої надання підтримки державам-клієнтам має суттєве значення для посилення її геополітичного впливу.

У дослідженнях міжнародних відносин концепція патрон-клієнтелізму з'явилася у середині 1980-х рр., отримавши у подальшому поширення в галузі аналізу зовнішньої політики. Вона вдало перенесла з антропологічних студій на міждержавні взаємодії логіку міжособистісних відносин акторів різного статусу та влади. У цьому контексті найбільш цінними її елементами стали положення про вигідність нерівного партнерства обох учасникам і їхню рольову диференціацію, що зробили концепцію корисним інструментом аналізу співпраці держав у рамках асиметричних відносин. На сучасному етапі в умовах повернення у міжнародні відносини конкуренції великих держав концепція патрон-клієнтелізму найбільше підходить для аналізу двосторонніх відносин США, Китаю, Росії, Великої Британії, Франції та деяких регіональних держав з менш впливовими країнами-прихильниками.

Аналіз наукового дискурсу з тематики українсько-американських відносин дозволив встановити, що рівень її наукової розробки на сучасному етапі є доволі суперечливим. З одного боку, у вітчизняній і західній політичній науці накопичений великий масив наукових і експертних публікацій, присвячених різним аспектам відносин України та США. З іншого боку, критично бракує комплексних праць і концептуальних розробок, які б дозволили сформулювати цілісне уявлення щодо еволюції двосторонніх відносин України та США та поглянути на цей процес під новим дослідницьким кутом. Іншим проблемним місцем наукового дискурсу з цієї тематики є надмірне фокусування на окремих аспектах і міжнародному контексті, що не сприяє повноцінному розкриттю внутрішньої логіки та сутнісних характеристик двосторонніх відносин країн.

Істотною вадою у вивченні розвитку українсько-американських відносин є домінування в дослідженнях позитивного наративу, що є результатом впливу офіційної риторики. Відповідно до нього, динаміка розвитку, події та тенденції двосторонніх відносин країн висвітлюються та аналізуються в дусі стратегічного партнерства, спільних цілей і цінностей. Такий дослідницький фокус залишає поза увагою проблемні періоди, негативні аспекти та протиріччя в цих відносинах. Відносини України та США ніколи не були настільки позитивними, як про це позиціонується в офіційному та науковому дискурсі в Україні.

Також недоліками наукового дискурсу з цієї теми є описовість, одностороння концентрація на політиці США щодо України, фрагментарність, лінійна прив'язка до стану російсько-американських відносин. Існуючі недоліки разом зі слабкою концептуальною розробленістю теми створюють запит на комплексне вивчення двосторонніх відносин України та США в їхній складній динаміці та багатомірності із використанням сучасних концептуальних підходів.

Успішне вирішення в першій половині 1990-х рр. проблеми ядерного роззброєння України відіграло вирішальну роль у переході двосторонніх відносин України та США на більш високий рівень: створило сприятливу атмосферу для взаємної прихильності та надало змогу перейти до всебічного розвитку співпраці.

На початку 1990-х рр. українсько-американські відносини перебували у стагнації, розвивалися складно та суперечливо. Адміністрація Дж. Буша-старшого після розпаду СРСР продовжувала дотримуватися москвоцентричної політики в регіоні та не виявляла прихильності до вибудовування повноцінних двосторонніх відносин із Україною. Більш того, наявність на території країни ядерної зброї разом із непередбачуваним керівництвом створювали Україні образ загрози для національної безпеки США. Водночас ядерне питання стало джерелом постійної уваги Вашингтона до України.

Зіткнувшись на переговорах щодо ядерної зброї із жорстким тиском США і Росії, президент Л. Кравчук обрав стратегію торгу, чітко пов'язавши відмову України від ядерного статусу з отриманням економічної компенсації та гарантій безпеки. У підсумку ця ставка виявилася вдалою. Затягуючи виконання взятих зобов'язань, він змусив адміністрацію Б. Клінтона втрутитися в українсько-російські суперечки навколо ядерного роззброєння. Нова тристороння структура переговорів збалансувала жорсткий тиск і претензії Росії геополітичним впливом США та дозволила Україні отримати значні політичні та економічні поступки.

Зафіксовані у Будапештському меморандумі 1994 р. запевнення у безпеці з боку ядерних держав носили політичний характер, однак їхнє отримання Україною в обмін на відмову від ядерної зброї, якою вона не управляла, з дипломатичної точки зору стало найкращим з можливих варіантів у тих умовах.

Вивчення обставин і умов укладання між президентами країн Б. Клінтоном і Л. Кучмою неформальної угоди про патрон-клієнтарні відносини вказує на те, що вирішальну роль в цьому відіграло розширення НАТО на схід. Воно перекреслило українські плани створити оборонний союз країн ЦСЄ та бачення ОБСЄ як основи нової архітектури європейської безпеки, а також сприяло активізації формування російсько-білоруського військового та економічного союзу. За цих умов Україна з її позаблоковою орієнтацією потрапляла до сірої зони безпеки та перетворювалася на буферну державу між Заходом і Росією. При цьому головна загроза полягала в небезпеці посилення російського тиску на Україну з метою її повернення до сфери впливу Москви. Відсутність в Україні гарантій безпеки могла стимулювати російських керівників до агресивних дій.

Адміністрація Б. Клінтона усвідомлювала безпекову вразливість України, яка виникла у процесі розширення НАТО, та шукала способи зміцнити її геополітичне становище. У цій ситуації стратегічні інтереси обох країн у регіоні збіглися. Обидві сторони були зацікавлені в тому, щоб Україна не пішла слідом за Білоруссю до союзу із РФ. Крім того, успішне завершення переговорів щодо ядерного роззброєння створило взаємну прихильність між Україною та США.

Поворотним моментом у цій ситуації став державний візит американського президента Б. Клінтона до Києва 9-11 травня 1995 року. Його результатом стало укладання на рівні лідерів двох країн неформального пакту про патрон-клієнтарні відносини. Україна погодилася на роль буфера між НАТО та Росією, дотримання прозахідного курсу та проведення демократичних і економічних реформ з метою перетворення на стабільну європейську демократію. Натомість Україна отримувала від США геополітичне заступництво, розширення двостороннього партнерства, зокрема й у сфері безпеки, збільшення економічної допомоги на проведення реформ.

Дослідження динаміки українсько-американських відносин дозволило встановити, що найбільш кризові періоди у двосторонніх відносинах припали на 2002–2004 рр. і 2011–2014 рр. за часів президентства Л. Кучми та В. Януковича.

У першому випадку адміністрація Л. Кучми допустила ряд грубих помилок у зовнішній політиці, насамперед щодо США. Головною з них став скандал з начебто продажем радарних систем «Кольчуга» режиму С. Хусейна в Іраку в обхід санкцій РБ ООН. Висунуті урядом США звинувачення українській владі восени 2002 р. («Кольчужний скандал») майже повністю зруйнували крихкі відносини Києва з адміністрацією Дж. Буша-молодшого та призвели до міжнародної ізоляції президента Л. Кучми. Іншими помилками були поставки озброєнь репресивним політичним режимам та коливання зовнішньополітичного курсу, які сприймалися у Вашингтоні як спроби маніпулювати його позицією.

Відчутний крен українського керівництва у бік РФ, активізація українсько-російської економічної співпраці у 2002–2004 рр. були розцінені адміністрацією Дж. Буша-молодшого як відхід Києва від клієнтських зобов'язань щодо прозахідної орієнтації та спроба перейти під російський патронат.

Другий кризовий період в українсько-американських відносинах охоплює більшу частину правління президента В. Януковича. Однак на відміну від першого випадку, кризовий стан двосторонніх відносин країн у 2011 – на початку 2014 рр. був результатом не лише дій і курсу української влади, а й серйозних стратегічних помилок Вашингтона у політиці щодо України та пострадянського простору.

З середини 2011 р. відносини України та США поступово погіршувалися, що було результатом згортання демократичних процесів в Україні та переслідування режимом В. Януковича політичних опонентів. Поворотним моментом у цьому контексті стало засудження у жовтні 2011 р. до ув'язнення колишнього прем'єр-міністра та лідера найбільшої опозиційної партії «Батьківщина» Ю. Тимошенко. У свою чергу, адміністрація Б. Обама допустила декілька критичних помилок у політиці щодо України. По-перше, відносини з Україною в 2009–2013 рр. були підпорядковані політиці «перезавантаження» відносин США і РФ. Її суть полягала в тому, що заради конструктивної співпраці з Росією щодо важливих міжнародних питань Вашингтон погодився зменшити політичну співпрацю з пострадянськими країнами. На практиці такий курс призвів до призупинення патрональної підтримки України, яка в 2012–2013 рр. де-факто перестала цікавити Вашингтон. Як результат, США не протидіяли зростаючому тиску РФ на Україну з метою зірвати підписання Угоди про асоціацію з ЄС, вважаючи це проблемою європейців.

Іншою помилкою адміністрації Б. Обама стала пасивність у реагуванні на демократичний регрес в Україні. Попри погіршення ситуації з демократією у країні США обмежилися численними заявами про занепокоєння.

З моменту офіційного встановлення в січні 1992 р. українсько-американські відносини пройшли непростий та суперечливий шлях у своєму розвитку та на сучасному етапі являють собою складну систему асиметричних взаємовпливів держав із різними можливостями та геополітичною вагою.

Враховуючи діаметрально протилежні позиції країн в міжнародній ієрархії, українсько-американські відносини від початку мали виражений асиметричний характер. США відіграють провідну роль у визначенні пріоритетів, порядку денного та інституційних форматів двосторонньої співпраці.

Іншою характерною рисою відносин України та США є взаємна зацікавленість у розвитку партнерської взаємодії. Україна має значну геостратегічну цінність для США та їхньої стратегії збереження американського глобального лідерства. Своєю чергою, українські еліти розглядають зміцнення відносин зі США як один із найбільш дієвих інструментів забезпечення суверенітету та територіальної цілісності країни.

Також українсько-американським відносинам притаманна підпорядкованість американсько-російським відносинам. Після розпаду СРСР всі адміністрації США формували свою політику щодо України у нерозривній прив'язці до політики щодо Росії та пострадянського простору. Високий рівень політичної нестабільності в Україні та її другорядне значення для американської зовнішньої політики зумовили відсутність сталих інституційних форматів співпраці та слабкий рівень інституціоналізації двосторонніх відносин.

Важливими рисами українсько-американських відносин є значна залежність від особистих стосунків президентів і вибудовування «згори». Історично контакти та домовленості лідерів країн мають вирішальну роль у визначенні пріоритетів та порядку денного двосторонньої співпраці.

Можна також відзначити тенденцію стагнації порядку денного українсько-американських відносин. Він включає такі опорні сфери, як політичний діалог, безпекова співпраця, підтримка реформ, підтримка демократії та громадянського суспільства в Україні, боротьба з корупцією, енергетика, торговельно-економічні відносини. Така структура порядку денного сформувалася в другій половині 1990-х рр. і залишається сталою дотепер, що свідчить про брак перспективних напрямків співпраці, а також пасивність України у висуненні своїх пропозицій.

Таким чином, можна зробити висновок, що двосторонні відносини США та України спираються на патрон-клієнтарну модель, яка притаманна відносинам США з малими державами та державами середньої сили. Розвиток патрон-клієнтелізму в українсько-американських відносинах відбувався за нелінійною

висхідною траєкторією та пройшов декілька етапів: обмежений патронат (1995-2013 рр. з двома фазами імітації), повноцінний патронат (2014-2021 рр. з фазою імітації з 2017 р.) та посилений патронат (з 2022 р.).

Вивчення українсько-американських відносин дозволило визначити три головні чинники, які формують їхню динаміку. Безперечно великий вплив на стан українсько-американських відносин має російський чинник. Тому циклічні зміни фаз зближення та протистояння США та РФ відображаються на інтенсивності та наповненні українсько-американських відносин.

Другим таким чинником є дотримання Україною клієнтських зобов'язань щодо прозахідної орієнтації, стримування поширення геополітичного впливу Росії та підтримки зовнішньополітичних ініціатив і курсу США. Натомість порушення цих зобов'язань з боку української влади призводили до погіршення та навіть криз у двосторонніх відносинах зі Сполученими Штатами.

Третім ключовим чинником є прихильність українського керівництва курсу на демократизацію та глибоке реформування державної системи. Його реалізація передбачає зміцнення незалежності та економічного потенціалу України, її перетворення на стабільну демократичну країну та інтеграцію до Європи.

Від початку українські керівники намагалися використовувати як стратегічний ресурс у відносинах зі США вигідне геополітичне розташування України, що мало дещо вирівняти величезну асиметрію в міжнародному впливі та ресурсах між сторонами. Натомість Сполучені Штати, принаймні за каденції Б. Клінтона та Дж. Буша-молодшого, розглядали Україну як форпост американських інтересів на пострадянському просторі та стабілізатор для регіону Центрально-Східної Європи. Разом із тим, відсутність інших вагомих або унікальних ресурсів, які б могли посилити позиції Києва у взаємодії зі США, робили Україну в очах американських політичних кіл скоріше об'єктом, а не суб'єктом міжнародної політики.

Анексія Криму та війна на Донбасі остаточно розв'язали для України дилему «Схід-Захід» на користь останнього та зміцнили її відносини з ЄС і США, а також надали Києву статус жертви. Він підвищив геополітичну суб'єктність України, оскільки Київ був залучений до переговорів на всіх рівнях щодо конфлікту на Донбасі. Оскільки США були гарантом ліберального міжнародного порядку, то апелювання до фрейму «жертва» більше важило саме в українсько-американських відносинах, ніж у відносинах Україна–ЄС.

Повномасштабне вторгнення Росії багатократно посилює статус України як жертви зовнішньої агресії. Спроби силового перегляду кордонів у постбіполярний період у Європі були і до цього (Косово, Крим, Південна Осетія, Абхазія), однак випадок України виявився унікальним з декількох причин. По-перше, жоден інший конфлікт після 1991 р. не був таким масштабним за

наслідками для континенту. По-друге, на відміну від інших випадків жертва агресії не програла швидко, виявила стійкість і спроможність до спротиву. Наявність дієвих збройних сил і волі до боротьби автоматично наділили Україну геополітичною суб'єктністю, зокрема можливістю формувати власну стратегію у війні, вимагати від партнерів конкретні озброєння та мати блокуючий голос у політичному врегулюванні. Статус жертви агресії при цьому відіграв роль інструменту вирівнювання позицій у переговорах з більш впливовими партнерами, насамперед Вашингтоном. Більш того, цей статус дозволив Україні суттєво впливати на політику США, незважаючи на її критичну залежність від американської військової допомоги. У свою чергу, США, допомагаючи Україні в боротьбі з її російською агресією, таким чином легітимізували свій статус лідера та гаранта існуючого міжнародного порядку, а також зміцнювали свою структурну владу в умовах його трансформації.

Аналіз стратегії адміністрації Дж. Байдена у російсько-українській війні дозволив визначити її цілі, характеристики та етапи. В умовах повномасштабного вторгнення Росії в Україну базовими цілями США стали стримання військових дій в межах території України, уникнення прямого зіткнення між США та Росією, збереження України як незалежної держави та зміцнення єдності країн НАТО. Ці чотири цілі були підпорядковані стратегічній меті – максимальному економічному та військовому послабленню Росії та її геополітичного впливу.

Стратегія адміністрації Дж. Байдена щодо війни в Україні (2022–2024) була розмитою та нерішучою. Її складовими стали концепція «управління ескалацією» через регулювання обсягів військової допомоги Києву; координація дій із союзниками в рамках G7, НАТО, відносин ЄС–США та союзниками в Індо-Тихоокеанському регіоні; інкременталістський підхід в ухваленні рішень; самостримання від нанесення розгромної поразки РФ, наздоганяючий характер.

У 2022–2024 рр. політика США щодо російсько-української війни пройшла п'ять етапів. На першому етапі (лютий – квітень 2022 р.) адміністрація Дж. Байдена зайняла здебільшого вичікувальну позицію та сконцентрувалася на запровадженні економічних санкцій. Військова допомога США була незначною за обсягами та мала оборонний характер. На другому етапі (травень – грудень 2022 р.) Вашингтон зробив ставку на нанесення РФ стратегічної поразки, відчутно збільшивши обсяги військової допомоги Україні за рахунок надання західної артилерії, далекобійних реактивних систем і сприяння передачі Києву країнами ЦСЄ радянської бронетехніки та озброєнь. При цьому США не прагнули повної поразки Росії, побоюючись неконтрольованих наслідків.

Третій етап (грудень 2022 – серпень 2023 рр.) відображав спробу Вашингтона розвинути успіх України та витіснити російські війська на позиції,

які вони займали до лютого 2022 р. У результаті США надали Україні сучасну бронетехніку, системи ППО «Patriot», а також сприяли передачі західних танків, щоб підтримати контрнаступ української армії на півдні країни.

На четвертому етапі (вересень 2023 – квітень 2024 рр.) політика адміністрації Дж. Байдена була орієнтована на замороження конфлікту шляхом скорочення військової підтримки та підштовхування української влади до припинення вогню та переговорів з РФ. Однак через непоступливість України та внутрішньополітичну боротьбу в США ця політика зазнала провалу.

П'ятий етап (квітень 2024 – січень 2025 рр.) засвідчив кризу американського лідерства. Україна перейшла до активної оборони по всій лінії фронту та змогла за допомогою військових поставок від європейських країн витримати майже півроку без американської допомоги. Ця пауза відчутно послабила авторитет США та їхню здатність впливати на перебіг війни, оскільки ініціатива у цьому питанні перейшла до Франції та Великої Британії. Лише наприкінці 2024 р. адміністрація Дж. Байдена зробила рішучі кроки – дозволила використання американських ракет для ударів углиб території РФ і збільшила обсяги військової допомоги Україні, що було зумовлено перемогою на президентських виборах у США республіканця Д. Трампа.

Загалом стратегію адміністрації Дж. Байдена щодо російсько-української війни навряд чи можна назвати успішною через її розмитість і суперечливість. До її досягнень можна віднести наступне: 1) уникнення катастрофічної ескалації війни; 2) запобігання її поширенню за межі України; 3) забезпечення ситуації, за якої втрата Україною незалежності є нереалістичним сценарієм; 4) військове та економічне послаблення Росії. У підсумку формально досягнувши базових цілей, встановлених на початку, вона не призвела до завершення війни. Навпаки, політика самостримання від нанесення рішучої поразки Росії підважила в очах союзників і противників статус США як сильного глобального лідера.

Помітну роль в українсько-американських відносинах відіграє українська діаспора. Ще під час розпаду СРСР українські діаспорні структури показали, що вони не хочуть обмежуватися гуманітарним напрямком, а прагнуть мати вплив на політичну сферу двосторонніх відносин країн.

У політичній системі США українська діаспора є однією з численних етнічних лобі, які діють в американському Конгресі. Однак через відносно малу чисельність і розпорошеність проживання її політичний вплив на даному етапі є незначним. Електоральні, організаційні та фінансові ресурси української діаспори у Сполучених Штатах є обмеженими і розпорошеними. Тому діаспорні організації для просування своїх позицій в американських політичних колах концентруються на активній інформаційній роботі та співпраці з іншими етнічними лобі в рамках Коаліції центральноєвропейських і східноєвропейських

діаспор у Конгресі. Також на неформальному рівні вони є цінними посередниками для української дипломатії в налагодженні зв'язків із американськими політиками та урядовцями.

Особливе місце в діяльності української діаспори в США традиційно займає вшанування жертв Голодомору 1932–1933 рр. в Україні та поширення інформації про злочини радянського режиму. На цьому напрямку за останні десятиріччя вони змогли досягнути вагомих результатів.

Разом із тим, нова, п'ята хвиля української еміграції до США, викликана російсько-українською війною, створює передумови для посилення в середньостроковій перспективі електоральної ваги та політичного впливу української діаспори в американській політичній системі та перетворення її на стратегічний зовнішньополітичний ресурс України.

Дякую за увагу!

ВИСТУПИЛИ:

Рецензенти надали позитивні відгуки на дисертацію та висловили пропозиції, які носять рекомендаційний характер:

Доктор політичних наук, професор кафедри міжнародних відносин та суспільних комунікацій Федуняк С. Г.: У дисертації було б доречно доповнити теоретичні засади концепції міждержавного патрон-клієнтелізму. Зокрема, у підрозділі 1.3. доцільно уточнити авторське бачення моделі «патрон-клієнт» в міжнародних відносинах, спираючись на зовнішньополітичний досвід України. Важливо деталізувати безпекову співпрацю держав, її структуру та масштаб, як ключовий вимір патрон-клієнтарних відносин в міжнародній політиці. Також варто було б розглянути можливість поглиблення деяких частин роботи аналізом становлення та діяльності міжнародної організації ГУАМ як спроби створення колективної клієнтели США в регіоні, що зробило б дослідження ще більш переконливим і багатоаспектним.

Доктор історичних наук, професор кафедри міжнародних відносин та суспільних комунікацій Фісанов В. П.: Структура дисертаційного дослідження значною мірою спирається на історичний підхід і демонструє прагнення охопити широкий період двосторонніх відносин України і США з акцентом на політичну та безпекову співпрацю. У цьому зв'язку доцільно чітко окреслити хронологічні межі дослідження. Логічним також було б розглянути можливість доповнити у першому розділі теоретичні засади концепції міждержавних патрон-клієнтарних відносин історичним аспектом їхнього розвитку.

Доктор політичних наук, професор кафедри політології та державного управління Бурдяк В.І.: Загальна актуальність дослідження визначається тим, що попри різні політичні коливання та проблемні питання розбудова стратегічного

партнерства зі Сполученими Штатами залишаються одним із головних елементів зовнішньополітичної діяльності та зміцнення обороноздатності України. Тому представлена дисертація є вагомим внеском в осмислення внутрішньої динаміки, логіки та особливостей українсько-американських відносин.

Щодо рекомендацій, то пропоную декілька пропозицій, врахування яких дозволило б покращити дизайн дослідження:

- у вступі варто переформулювати предмет дисертаційної роботи, щоб він краще відповідав її назві;
- у підрозділі 1.1, присвяченому аналізу джерельної бази дослідження, доцільно перемістити аналітичні узагальнення щодо специфіки наукового дискурсу з проблематики українсько-американських відносин з початку на кінець підрозділу;
- у підрозділі 1.3. варто більш чітко зазначити та розмежувати, які були використані у роботі теоретичні підходи та методи.

ЗАПИТАННЯ ДО ДИСЕРТАНТА ТА ВІДПОВІДІ НА НИХ:

1. К. політ. н., доц. кафедри міжнародних відносин та суспільних комунікацій Осадца І.С.

ЗАПИТАННЯ: Шановний дисертант, скажіть будь ласка, чи можливо вивести процес розбудови українсько-американських відносин за рамки геополітичного трикутника «США-Україна-Росія» та перевести його на двосторонню основу?

ВІДПОВІДЬ: Дякую за запитання! Стан підпорядкованості та другорядності українсько-американських відносин щодо американсько-російських відносин в геостратегії США зумовлюється декількома причинами. По-перше, він виникнув значною мірою як наслідок процесу ядерного роззброєння України та залучення Сполучених Штатів до врегулювання російсько-українських протиріч на цьому етапі. По-друге, ситуація, коли політика США щодо України формується крізь призму російського напрямку, має не лише історичні, а й світоглядні підстави. Так, специфікою американської стратегічної культури є погляд на міжнародні відносини як поле конкуренції, де ключову роль відіграє невелике коло впливових націй. Натомість решта держав є слабкими та залежними від правил гри, встановленими великими державами. У цьому контексті Росія традиційно сприймається американськими політиками як впливова держава, а Україні відводиться роль інструменту стримування російських амбіцій у регіоні.

Тому, враховуючи вищесказане, навряд чи в середньостроковій перспективі вдасться повністю вивести функціонування українсько-американських відносин за рамки російського контексту. Водночас це не означає, що ми не здатні

зменшити вплив російського чинника на формування американської політики щодо України. Для цього українській владі слід сконцентруватися на нарощенні стратегічних взаємозв'язків зі США в безпековій, економічній і енергетичній сферах, що змушуватиме Вашингтон більшою мірою враховувати інтереси України та розширить порядок денних наших двосторонніх відносин.

2. К. політ. н., доц. кафедри міжнародних відносин та суспільних комунікацій Катеринчук П.М.

ЗАПИТАННЯ: Які напрямки безпекової співпраці між Україною та США на сучасному етапі є ключовими як в контексті історичної динаміки двосторонніх відносин, так і майбутніх безпекових потреб України?

ВІДПОВІДЬ: Дякую за запитання! Слід відзначити, що співробітництво у сфері безпеки традиційно займає центральне місце в українсько-американських відносинах. Враховуючи довгострокові наслідки українсько-російської війни як для України, так і регіону в цілому, нахил на безпековий вимір співпраці певною мірою визначає майбутню спрямованість цих відносин на осяжну перспективу. Більш того, у рамках післявоєнної архітектури регіональної безпеки Сполучені Штати намагатимуться зробити Україну, яка володіє найбільш найпотужнішими збройними силами в Європі, наріжним каменем системи стримування РФ.

Під час російсько-української війни безпекова співпраця України та США значно розширилась за масштабом і охоплює п'ять основних напрямків: надання летальних озброєнь, тренувальні місії для українських військових, кібербезпека, обмін розвідувальними даними, спільне виробництво озброєнь. Особливістю сучасного етапу двосторонньої співпраці країн є те, що Україна перестала бути виключно реципієнтом американської військової допомоги та перетворилася на постачальника новітніх оборонних технологій та експертизи. Це також надало Україні додаткові важелі впливу на позицію Вашингтону.

У післявоєнний період, зважаючи на попередній досвід, слід очікувати активізації таких напрямків безпекового співробітництва між країнами як спільні військові навчання та дорадча допомога в безпекових реформах із тенденцією до нарощення масштабів співпраці.

3. Д. політ. н., проф. кафедри політології та державного управління Ротар Н.Ю.

ЗАПИТАННЯ: Яке роль відіграє українська діаспора в українсько-американських відносинах?

ВІДПОВІДЬ: Дякую за запитання! За офіційними даними, станом на 2022 р. у Сполучених Штатах проживало 1,2 млн українців. Крім того, у 2022-2025 рр. до США різними шляхами в'їхало до 350 тис. українців. У питаннях підтримки боротьби з російською агресією вітчизняна діаспора є активним лобістом наших національних інтересів.

Після здобуття Україною незалежності українська діаспора стала драйвером налагодження політичних відносин між країнами, особливо міжпарламентських зв'язків, а також надала фінансову підтримку в розбудові мережі дипломатичних представництв України в Сполучених Штатах. Сьогодні українські діаспорні структури у своїй роботі концентруються на лобюванні в Конгресі військової та економічної підтримки України та проведенні інформаційних кампаній для впливу на американську громадську думку щодо України. Лобістська діяльність вітчизняної діаспори в США відзначається орієнтацією на публічну активність і непрямі методи впливу, однак через брак політичних і фінансових ресурсів, її вплив на формування американської політики щодо України є вкрай обмеженим. З цієї точки зору діаспору в рамках українсько-американських відносин доцільно класифікувати як актора, а не суб'єкта: ця соціальна група залучена до взаємодії країн, виконуючи ролі лобіста інтересів України та посередника в налагодженні політичних контактів.

Голова засідання, професор кафедри міжнародних відносин та суспільних комунікацій, д. істор. н., проф. Макар Ю. І.: В ході обговорення дисертаційної роботи до неї не було висунуто зауважень, що стосувалися би самої суті роботи. Отже, можна констатувати, що дисертація кандидата політичних наук, доцента кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Пашкова Віктора Олександровича «Еволюція двосторонніх відносин України та США в умовах постбіполярного міжнародного порядку» за спеціальністю 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем і глобального розвитку, поданої на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук, носить оригінальний і завершений характер, є актуальною і самостійною роботою.

Таким чином **міжкафедральний семінар ухвалив:**

1. Дисертаційна робота містить розробки наукової новизни, що надає їй вагомого значення в рамках вирішення політичних проблем міжнародних систем і глобального розвитку.

2. Дисертацію виконано в рамках науково-дослідної роботи кафедри міжнародного права НЮУ імені Ярослава Мудрого «Актуальні питання міжнародного публічного права, права Європейського Союзу і міжнародного приватного права у сучасних міжнародних відносинах» (держреєстраційний №0126U001066).

3. Висновки дослідження знайшли своє підтвердження у 40 публікаціях, серед яких у фахових виданнях України категорії «Б» – 25, закордонних фахових виданнях, що індексуються у наукометричних базах Web of Science та Scopus – 3, індивідуальній монографії – 1, тезах доповідей – 11.

4. Текст дисертації відповідає спеціальності 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем і глобального розвитку і вимогам Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, який затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197 «Деякі питання присудження (позбавлення) наукових ступенів» щодо дисертації для здобуття наукового ступеня доктора політичних наук.

5. Науковий ступінь кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси Пашков В. О. здобув в 2016 р. у результаті публічного захисту в спеціалізованій вченій раді Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна дисертації «Модернізація вищої освіти: політичний аспект».

Відповідно до Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, який затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197 «Деякі питання присудження (позбавлення) наукових ступенів» щодо дисертації для здобуття наукового ступеня доктора політичних наук може бути подана для розгляду до спеціалізованої ради із захисту докторських дисертацій з політичних наук.

6. В докторській дисертації не використані матеріали й висновки кандидатської дисертації здобувача. Наукові положення і результати, які виносилися на захист у кандидатській дисертації «Модернізація вищої освіти: політичний аспект», повторно не виносяться на захист здобувачем наукового ступеня доктора наук.

7. Затвердити висновок, підготовлений докторами наук, професорами Федуняком С.Г., Фісановим В.П., Бурдяк В.І. у такій редакції:

Тема дисертації кандидата політичних наук, доцента кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого «Еволюція двосторонніх відносин України та США в умовах постбіполярного міжнародного порядку» за спеціальністю 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем і глобального розвитку, поданої на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук, була затверджена на засіданні Вченої Ради Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, протокол № 8 від 22.06.2026 р. Робота виконана на кафедрі міжнародного права НЮУ імені Ярослава Мудрого. Дисертація подається до розгляду на міжкафедральному семінарі вперше.

Актуальність теми дослідження. Актуальність дослідження становлення та розвитку українсько-американських відносин зумовлена тим, що розбудова стратегічного партнерства зі Сполученими Штатами Америки виступає одним із ключових напрямків зовнішньополітичної діяльності України, що безпосередньо

впливає на її безпеку та безпекову ситуацію в ЦСЄ та Чорноморському регіоні. У контексті російсько-української війни вивчення українсько-американських відносин є критично важливим для зміцнення обороноздатності, демократичних інститутів і міжнародного становища України, ефективній протидії російській агресії та забезпечення курсу на європейську та євроатлантичну інтеграцію.

Ступінь новизни та важливість отриманих результатів. Представлені в дисертації положення, структура, концептуальні засади, формування завдань та їх вирішення, узагальнені висновки є результатом реалізації авторських ідей та самостійно виконаної науково-дослідної роботи автора. Наукова новизна дослідження полягає у запропонованій уперше концепції міждержавного патрон-клієнтелізму, що визначається як окремий вид асиметричних відносин та інструментальна стратегія, у рамках яких дві держави з різним геополітичним статусом співпрацюють для реалізації спільних інтересів. На цій основі в роботі обґрунтовано новий підхід до аналізу еволюції українсько-американських відносин у 1991-2024 рр. Вперше представлено динаміку двосторонніх відносин України та США на міждержавному рівні як чергування періодів стратегічної дружби та її імітації, політичним результатом якої стала трансформація моделі цих відносин із обмеженого в посилений патронат. Крім того, запропоновано розуміння процесу розширення НАТО на схід у 1990-х рр. як головного чинника формування між Україною та США патрон-клієнтарних відносин.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів. На основі проведеного дослідження сформульовано висновки, що поглиблюють теоретичне розуміння політичного змісту та еволюції українсько-американських відносин у постбіполярний період. Запропоновано перспективну концепцію патрон-клієнтелізму до аналізу двосторонніх відносин України та США, їхніх взаємовпливів і цілей, порядку денного і проблемних періодів у відносинах. Результати можуть слугувати основою для державної стратегії та політичних ініціатив зі зміцнення відносин зі США, що сприяли б підвищенню ролі та ваги України в американській зовнішній політиці. Практична цінність роботи полягає також у можливості використання її напрацювань при підготовці навчальних курсів і аналітичних розробок, присвячених асиметричним відносинам держав, зовнішній політиці України та геостратегії США.

Апробація результатів дослідження. Особистий внесок здобувача полягає у тому, що наукові положення та результати дисертації були обговорені на численних наукових конференціях різних рівнів – міжнародних, всеукраїнських, регіональних. За темою дисертації опубліковано 40 публікацій, серед яких статті у фахових виданнях України категорії «Б» – 25, статті у закордонних фахових виданнях, що індексуються у наукометричних базах Web of Science та Scopus – 3, індивідуальна монографія – 1, тези доповідей – 11.

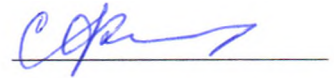
За затвердження висновку проголосували:

«ЗА» – 15, «ПРОТИ» – 0, «УТРИМАЛИСЯ» – 0

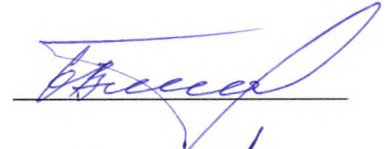
Результати експертизи та засідання фахового семінару. Рецензенти на підставі експертизи дисертаційного дослідження та наукових публікацій, у яких висвітлені основні наукові відкриття, а також за результатами засідання фахового міжкафедрального семінару, на якому була апробована дисертація, ухвалили одноголосне рішення – рекомендувати до захисту у спеціалізованій вченій раді дисертацію кандидата політичних наук, доцента кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Пашкова Віктора Олександровича «Еволюція двосторонніх відносин України та США в умовах постбіполярного міжнародного порядку» за спеціальністю 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем і глобального розвитку.

Рецензенти:

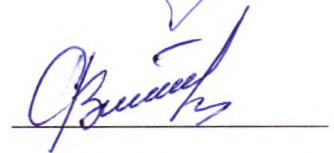
Д. політ.н., проф. кафедри міжнародних відносин та суспільних комунікацій Федуняк С. Г.

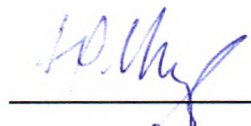
Д. політ.н., проф. кафедри політології та державного управління Бурдяк В. І.

Д. істор.н., проф. кафедри міжнародних відносин та суспільних комунікацій Фісанов В. П.

**Доктор історичних наук,
професор кафедри
міжнародних відносин та
суспільних комунікацій**

Юрій МАКАР

Секретар

Любов МЕЛЬНИЧУК

